

HULIJAN RIOS

MIMOHOD SENKI

ROMAN O TAMOGI

Prevela sa španskog
Ana Kuzmanović Jovanović

■ Laguna ■

Naslov originala

Julián Ríos

CORTEJO DE SOMBRAS (LA NOVELA DE TAMOGA)

Copyright © 2007, Julián Ríos

Copyright © ovog izdanja 2022, LAGUNA

*Jer smo mi jučerašnji, i ne znamo ništa,
jer su naši dani na zemlji sjen.*

Knjiga o Jovu, VIII, 9*

* Prevod Đure Daničića.

Sadržaj

PROLOG: Ponovo u Tamogi	9
I Priča o Mortesu	15
II Senke	37
III Palonso	49
IV Lov u julu	61
V Podeljena kuća	75
VI Drugo lice	91
VII Dies irae	103
VIII Zaljubljeni prah	115
IX Reka bez obala	141
<i>O piscu</i>	151

PROLOG

Ponovo u Tamogi

Napisao sam *Mimohod senki* u periodu između 1966. i 1968. u Madridu (tada sam pokušavao da oživim i reprodukujem, bez regionalizama, moju jedinstvenu Galisiju, zemlju čudesa iz detinjstva i adolescencije, sa njenim ponekad užasnim senkama prošlosti, kojoj se priključila, između nostalgичne i utvarne, zemlja odlaska i nepovratka tolikih emigranata), a kada sam se 1969. preselio u London, poneo sam sa sobom rukopis s namerom da mu dodam nekoliko poglavlja koje sam već bio skicirao. Na kraju sam odlučio da ostavim rukopis takvim kakav jeste, te sam samo pregledao i ispravio poglavlje pod naslovom „Palonso“. Iako se njegovih devet poglavlja mogu čitati i nezavisno, kao priče, uvek sam smatrao da čine deo višeglasnog romana o jednom selu i zamišljenim prostorima, sa likovima koji se neizmenično oslobađaju i otkrivaju tokom životnih uspona i padova, manje ili više međusobno povezanih.

Neke od ovih priča osvajale su nagrade – tako je „Drugo lice“ osvojilo *Gabrijela Miroa* 1969. a „Reka bez obala“ *Srebrnu kasicu priča* 1970 – ali nisam se odlučio da pošaljem roman izdavaču. Pretpostavio sam da cenzura ne bi dozvolila da prođe poglavlje kao što je „Lov u julu“; ali bilo je i drugih razloga da se odloži izdavanje knjige. Glavni je taj što sam se nakon godinu dana života u Londonu posvetio pripovedačkom projektu *Larva*, koji je bivao sve duži, a i sve širi, jer sam pokušavao da proširim kastiljanski i istrgnem ga iz njegovih kastilja* kako bi odražavao mešavinu i kosmopoliglotizam velikog grada kao sažetka čitavog sveta, te sam odlučio da je bolje da *Mimohod senki* i dalje ostane u senci, da ne gleda svetla zemlje represije koju sam ostavio za sobom, dok je karnevalski Zavodnik iz novog romana hodio u sviti žena i noćnih senki na obali Temze. U slobodnom životu u Londonu, uronjen u igru dama i jezika i maski *Larve*, polako sam zaboravljao na *Mimohod senki* ili mi se možda činilo da više ne razumem dobro njen jednostavan kastiljanski.

Jedne zore veoma snežnog januara 1970. u Londonu, nakon večere kod prijatelja u Golders Grinu, na severozapadu grada, upoznao sam taksistu za kojeg se postavilo da je iz Tamoge, ili nekog sličnog, obližnjeg mesta. Stigao je sa sedam ili osam godina u Englesku sa roditeljima, i nakon četvrt veka gotovo u potpunosti zaboravio maternji jezik. Pokušavao je da izgovori pojedinačne rečenice na španskom, a ja sam mu pomagao

* Castillo (šp.) – zamak, dvorac. (Prim. prev.)

da ih dovrši i bolje izgovori. Stigavši na moje odredište, nešto južnije, u Kvins Park, nastavili smo još čitavih sat vremena da vežbamo bazičan španski njegove obnovljene nostalgije, prekriveni pahuljama od kojih se već zabeleo obližnji park. Sa svakom rečenicom, teškom mukom iščupanom od zaborava, došao bi i komadić sećanja. Da, da, bio je uporan. Sa nanovo naučenim jezikom povezana je dolazila njegova kratka prošlost dečaka iz Tamoge. Taj londonski taksista, nekoliko godina stariji od mene, pokušavao je da ponovo nauči svoj jezik i svoju izgublenu prošlost. Nasuprot njemu ja sam pak pokušavao da ih zaboravim, da se otarasim jedne zemlje i jedne zagušujuće atmosfere. Natpis na stanici u Tamogi – sa dva izbledela slova – sasvim prikladno kaže: „A.o.g.a.“*. Sa vremenske distance, sa koje se najbolje posmatra, uviđam da sam onda pokušavao da se udaljim od jedne Španije koja mi se osećala na kamfor, pa čak i na paljevinu, i koja me je nesumnjivo bolela manje nego Unamuna, čiju je čuvenu rečenicu parafrazirao kao farsu i verno preveo pripovedač *Larve*, uzvikom: *Spain pains me!*** Činilo mi se da je subverzija jezika najbolji lek za bolesti Pirineja.

Smenjivale su se godine i knjige, kao i gradovi u kojima sam živeo, pa je otkucani tekst *Mimohoda senki* ostao na dnu neke kutije u iščekivanju da se udostojim da ga očistim od prašine i pogledam ga. Nakon nekog vremena povremeno bih ga se i setio, ne bez griže savesti. Na

* Zapravo: Ahogam (šp.) = guši. (Prim. prev.)

** Španija mi zadaje bol (eng.). (Prim. prev.)

primer, 1991. godine, kada sam živeo u Berlinu, pomislio sam da bih možda mogao da pošaljem fragment za poseban broj koji mi je posvetio jedan nemački časopis. Ali rukopis mi tada nije bio pri ruci. Nekoliko godina kasnije, u Njujorku, tokom razgovora nakon večere sa mojim američkim izdavačima, kada smo se prisećali frankizma, pomenuo sam svoju neizdatu knjigu, koja se mogla smatrati mladalačkim grehom zatvorenim u čistilište. A pre godinu i nešto dana, kada sam razgovarao sa svojim francuskim izdavačima, *Mimohod* je izronio iz senke u naš razgovor i probudio interesovanje za koje tada nisam znao da li ga delim.

Prošlo je nekoliko meseci od tog razgovora, vođenog takođe nakon večere, i u roman koji pišem skliznule su, među uspomene jednog od likova – istrgnutog iz korena, kao onaj londonski taksista – daleka sećanja na Tamogu. Tada rekoh sebi da bi trebalo da se i ja vratim Tamogi. I po prvi put od 1979, mada ne bez zadržke, stadoh da čitam *Mimohod senki*. Nisam osetio očinsku razneženost niti nostalgiju, ali ni sadomazohističko okajavanje ni utemeljeno nezadovoljstvo. Ja je neko drugi, drugi autor. Na kome se vide, naravno, znaci prolaska vremena. Ili, kako bi božanstveno rekao Milalijas, protagonista *Larve*: Ja sam onaj koji je danas... Zapravo, nakon toliko vremena, *Mimohod senki* mi ne daje drugu mogućnost osim da budem njen čitalac. Stoga nisam imao šta da joj dodam ili oduzmem. I drago mi je što se knjiga nije pretvorila u *Sukob senki*, sukob prvog teksta sa beskrajnim dodacima i popravkama, sukob autora koji sam nekad bio sa autorom kakav sam sad.

U *Mimohodu senki* se posebno isticao sklad forme i stila, što sam odonda pokušavao da postignem u pisanju. Isto tako, značaj likova u naraciji još jedna je od mojih ljubavi koje povezuju i ukazuju na to da je svrha pisanja i staviti se u tuđu kožu. Završivši ove redove, ugledao sam sa svog prozora šleper koji plovi Senom pored ostrva Sen Marten, uz obalu seoceta Vetej, i gubi se na sledećem meandru reke, tik uz Moneovu staru kuću. Odlično poznajem tok Sene i unapred znam da će kasnije, blizu Ruana, proći pored Floberovog muzeja u Kroaseu, na putu ka ušću, i uploviti u more, pa nakon mnogo sati i talasa pristati uz obalu Tamoge, koja je mnogo puta bila obala smrti.

H. R.

19. novembar 2007.

I

PRIČA O MORTESU

Bilo je to krajem septembra, kada je počinjala da se nazire jesenja letargija, sati su već proticali sporije a vreme se zaglavilo kao tužne vode plimne močvare Tamoge.

„Neki putnik“, rekli su ili pomislili, ne mnogo zainteresovani, svi oni (dosadni i lenji ljudi) koji su se predveče skupljali na stanici, videvši ogroman kofer a zatim i niskog muškarca, komično iskrivljenog, koji je pokušavao da ga vuče po peronu. „Balegar“, našalio se neko iz grupe, kako bi podstakao zamrlu konverzaciju. Gledali su ga još nekoliko trenutaka no niko se nije potrudio da doda komentar, svi su bili blago bezvoljni i nostalgичni nakon što su videli kako se voz gubi u beskonačnoj kiši.

Taj čovek, taj stranac, možda nikada nije saznao zašto je izabrao tu varoš. Ili je, zapravo, nije izabrao on; u pitanju je bila slučajnost, sudbina, bila je to njegova dobra ili zla sreća, fatalni trenutak.

Kasnije smo saznali da je u varoši trebalo da se nađe sa nekom ženom i da je ona – još uvek mlada, gotovo lepa, izgledom nalik na skorašnju udovicu – bila njegova svastika; od Kardone, načelnika policije, čuli smo priču o begu, o ludačkoj ljubavnoj epizodi; čuli smo i to (ona, svastika, naširoko se ispovedila inspektoru, ožalošćena ali mirna, ponosna na svoju ljubav, pitoma i na kraju u neverici, ravnodušna već prema svemu i prema svima) da se zove Mortes, i da je bio trgovački putnik, da je bio na pragu četrdesete, da je imao suprugu i petoro dece, besprekornu prošlost, sve sasvim obično i prozaično, deprimirajuće. Međutim, delovalo je kao da je on, Mortes, najnetajanstveniji čovek na svetu, stigao u ovo mesto sa jednim jedinim ciljem – da nam priredi naizgled apsurdnu šaradu.

Za nas, za našu radoznalost, sve je počelo jednog septembarskog utorka, početkom jeseni, na dan njegovog dolaska. Sa prozora vagona druge klase Mortes će posmatrati peron šiban kišom, izbledeli natpis sa imenom stanice, s gotovo izbrisanim T i M, na kojem je neobično stajalo A.OGA.* , posmatrača nejasan horizont oblaka i krovova. Mora da je pomislio, tada, da je mesto dovoljno tužno za njegove namere. Ono što ga je nateralo da u poslednjem trenutku siđe verovatno je bio umor, apatija, izvesnost da nije nikada ranije bio u tom selu; uverenje da neće biti prepoznat, da nije ranije vukao po ulicama Tamoge svoj nerazdvojni kožni kofer, da nije prikazao po njenim radnjama svoj profesionalni

* Od Ahogam (šp.) = guši. (Prim. prev.)

osmeh; isto tako i sigurnost i olakšanje zbog saznanja da se ovde nije oslonio ni na jedan šank pored uobičajene usedelice, da bi pričao o trakama i dugmadi uz suzdržanu strast i zaverenički osmeh čoveka s nečasnim predlogom. Verovatno je i to što ga je privukla situacija u selu, blizina granice (u to ćemo posumnjati kasnije, kada stigne žena), možda je od početka računao na kolektivnu glupost i radoznalost, na naš nedostatak oštroumnosti, iako nijedna od ovih pretpostavki nije dovoljna da objasni kraj ove pripovesti, ako uopšte i bude imala kraj. Ne može se odbaciti ni mogućnost da je bio lud ili uplašen. Ili se možda sam upleo u svoju igru, u nemoguću laž u koju je želeo da veruje.

On, Mortes, stigao je u Tamogu, kao što smo već rekli, početkom jeseni, jednog tužnog i kišovitog dana. I mada je bio sa nama svega nekoliko sati, živo ga se sećamo, naročito nakon poslednjih događaja, i mnogi tvrde da su ga videli, da su razmenili nekoliko reči sa njim. Imao je dar da se preobražava jer ga svako pamti drugačijeg, no moguće je da smo svi u pravu: veseo, stidljiv, spadalo, drzak, pun poštovanja, ciničan, grub, ljubazan, bio je sve to i šta god bismo o njemu rekli. Na kraju nam preostaju zadivljenost i nemogućnost da ispričamo ovu priču, jer su reči u ovom slučaju stvarnije od događaja, a priču vredi ispričati kada reči ne mogu iscrpeti njen smisao. Slobodni smo i da zamislimo i dodelimo brojne, kontradiktorne, mračne osobine tom strancu, prilično niskom, prilično mršavom, prilično nespretnom, koji je izabrao Tamogu kao scenu za svoju predstavu. Taj čovek, Mortes, predstavlja samo reči i

maglovitu sliku koja počinje da bledi u sećanju: široko i sivo lice, izbrisanih crta, bledunjav, kao umazan blatom; crvene oči i usta – ožiljak, monoton i nazalan glas koji bi povremeno prasnuo u grlenu tutnjavu vode u cevima; običan čovek koji je nosio – nimalo elegantno ali ni preterano nemarno – izgužvano braon odelo i preveliki mantil. Takav dolazi on, Mortes, u naša sećanja i takvim mora da ga je od prvog trenutka video don Elio, šef stanice.

„Čovek se navikne na svakakva čuda, pogotovo u mojim godinama i na jednoj graničnoj stanici kao što je ova“, reći će stari don Elio. „Ali taj čovek mora da je bio blesav, malouman. Recite i sami: došao je vozom od devetnaest i petnaest, koji je tog popodneva stigao gotovo na vreme. A ovde se uvek zadrži pet minuta, dovoljno. Dao sam znak za pokret i ugledao tog čoveka, tačno ispred mene, kako je skočio sa sedišta i potrčao ka hodniku sa koferom. Sišao je kada je voz već krenuo. Rasejanost? Dobro, čujte: samo pola minuta pre toga, čovek je spokojno gledao kroz prozor. Gledao je putnike, pogledao je mene, gledao je stanicu, mirno pušio, kao da je krenuo negde drugde; potpuno nezainteresovan za to što se stanica zove Tamoga, sa poprilično velikim natpisom njemu tik ispred nosa. Čuo je zvono kao da zvoni za misu, pa zatim, u poslednjoj sekundi, žurno iskočio iz voza u pokretu, sa koferom i svim ostalim. Zamalo da polomi vrat. Da ste ga samo videli: stajao je nasred perona, kao pao s neba, ukrućen kao neko strašilo.“

U svakom slučaju, nije stajao kao ukopan zauvek: potražio je glavna vrata i izašao na kišu, na drski vetar Tamoge. Taksisti koji su se dosađivali u svojim vozilima ispred stanice bez nade su ga gledali kako prelazi trg, prezrivim pokretom ruke odbija usluge nosača kofera, kreće se vukući kofer prema linijskom autobusu parkirano pod platanima. Seo je pored retkih putnika u razdrndani autobus, nezainteresovano posmatrao kišu i trgić, platane s kojih se slivala voda, pozamašan natpis, tik uz put, na kojem je crvenim slovima pisalo „Dobro došli u Tamogu!“, sve dok Manko Gomes, kondukter, nije stao pred njega. Gomes tvrdi da je stranac delovao kao da je tek prezdravio, ili da je umoran, kao posle bolnice ili dugačkog puta. Obrisao je lice maramicom i otrešao rukom ramena, natopljena kišom. Pitao je za cenu karte, koliko je daleko varoš. Sa olakšanjem je primio odgovor, kao da žuri i da su tri kilometra razdaljine manje zlo. Pregledao je kartu, kao da je ružičasti papirić, na kojem piše „Autobuske usluge / Tamoga – Stanica ili suprotan smer“, dostojan pažnje. Nakon duže pauze podigao je pogled da upita:

– Možda biste vi mogli da mi preporučite... neki hotel ili pansion gde ne odseda previše grinja ili buva – smeo se kondukteru.

„Preporučio sam mu hotel *London*“, ispričao je Gomes. „Ne znam zašto, dopao mi se taj tip. Možda zato što je bio drugačiji od putnika koji dolaze ovamo. Jer mi je dao novac u levu ruku, nije se zapanjio videvši moj patrljak, prihativši sasvim prirodno da kondukteru može da fali ruka ili noga sve dok mu se niko ne

provuče bez karte. Zatim mi je rekao 'Hvala', zalepio lice uz prozorsko staklo i sve vreme gledao u močvaru delte, sve dok nismo ušli u varoš.“

Odseo je u *Londonu*, upisao je svoje ime i kompletne podatke u knjigu gostiju, izdržao neprikladan pogled donje Milagors, koja je po običaju sedela uspravna i plela na svom tronu – invalidskoj stolici – iza pulta na recepciji. (Sentimentalni, kakvi smo, neki od nas su sumnjali da je donja Milagros držala hotel ne samo da bi svim stanovnicima Tamoge pokazala svoju snagu i sposobnost, da nipošto nije nekakav invalid i da nikada ne bi prihvatila nečije sažaljenje, već i zbog potajne nade da će se njen muž jednoga dana, hrabar iz nostalgije, usuditi da se vrati u Tamogu. Muž ju je ostavio usred medenog meseca, kada je povredila kičmu, uplašen onim što mu se spremalo: bez novca i zaposlenja, i ne mogavši da i jedan dan duže trpi nesnosan karakter svoje žene, mora da je u trenutku panike i lucidnosti video svoju paklenu budućnost. U to vreme su živeli pored portugalske četvrti, u kući koja je bila vlasništvo ujaka donje Milagros, jednog starog neženje, škrtog i ekstravagantnog, koji je obećao da će sve svoje nasleđstvo ostaviti sestričini ako ga bude pazila do smrti – kao i svi starci, u svojoj želji da što duže poživi, kao da je sebi namenio sporu i napornu smrt – mada je za života odlučno odbio da joj dâ i jednu jedinu paru. Bilo je to zlo vreme. Jednog običnog jutra muž se pozdravio s njom, kao i svakog drugog dana, nerado i uz uobičajen, usiljeni osmeh. „Idem do luke. Stigao je neki engleski brod“, rekao je. Bilo je to poslednji put da je donja

Milagros čula glas svog muža. Nadugo zatim umro je starac, kao da je samo čekao da muž njegove sestričine pobegne kako bi u miru sklopio oči. Ona je, sa novcem od nasleđstva, odlučila da se upusti u hotelijerske vode, ne obraćajući pažnju na one koji su je savetovali da živi od izdavanja u najam. Od tada, radoznala i na oprezu, donja Milagros sve vreme provodi u predvorju hotela, prikovana za svoju invalidsku stolicu nadom i starim predosećajem – ako muž odluči da se jednoga dana vrati, možda će odsesti u *Londonu*, neoprezan kao i većina stranaca, privučenih kosmopolitskim imenom hotela, ne sluteći da ih očekuje davno udata mumija, što plete i para osvetu – ispitujući do granica nepristojnosti sve putnike koji pristignu, pokušavajući da im uporedi lica sa crtama koje su već počele da blede u starim obrisima sećanja, ili možda, prosto, pokušavajući da pogodi koliko su solventni.)

Tako je, dakle, Mortes izdržao ubod pogleda donje Milagros, zatražio jednokrevetnu sobu sa kupatilom, rekao da ne zna koliko će dugo ostati u Tamogi. „Jedan dan, dva, ili nedelju dana. U zavisnosti od toga kako se budu odvijale stvari“, rekao je popunivši formular. „A možda ću ostati i ceo život“, dodao je, namignuvši stariji, pokušavajući da se našali, što ona nije umela da ceni.

Zatim sledi iscrpan izveštaj Alsidesa, jednog od brojnih kumčića donje Milagros. Alsides, usukan u svoje uobičajeno crno odelo, smrknut i snishodljiv kao i uvek, sa svojim afektiranim pokretima ženskog petka, pažljivo iznijansirane retorike starog učenika bogoslovije, bleštave, naparfemisane i ulickane glave, pojavio se da

preuzme kofer, nakon mlakog servilnog insistiranja, i povede gosta do odgovarajuće sobe, na prvom spratu.

„Kofer je bio težak kao da su u njemu bile knjige ili olovo, ili mrtav čovek“, morao je da pretera Alsides.

– Tako. Možete ga ostaviti na krevetu – zamolio je Mortes.

Nije delovao nezadovoljan sobom, malom i senovitim, smeštenom u zadnjem delu hotela.

Raširio je izbledelu zavesu i provirio kroz prozor. Na sasvim maloj visini mogao je da vidi tlo prekriveno barama i gomilom đubreta, i ispred jednospratnice i barake Portugalaca; a nešto dalje – ogolela brda, išibana vetrom, i mirnu, sivu vodu koja liže horizont.

Zatim je nekoliko puta obišao sobu, iz predostrožnosti prešao rukom po poderotini na tapetama očekujući da tu pronade leglo grinja ili nešto još gore. Otvorio je orman, gurnuo u njega glavu i jednim udarcem ruke izvukao tužni arpeđato iz metalnih vešalica koje su unutra visile. Nastavio je detaljno da pregleda: otišao je do kupatila, pustio vodu iz vodokotlića, ustuknuo začuvši potmulo grgotanje vode, upalio svetlo, posmatrao se nekoliko sekundi u ogledalu i prešao prstima po obrazima, kao da oseća potrebu da se dodirom uveri da ima nekoliko dana staru bradu. Na kraju, pustio je vodu iz česme na lavabou.

– Nema tople vode – rekao je, sa izrazom lica čoveka koji je upravo otkrio prevaru.

– Samo ujutru – uzdahnio je Alsides, kome je dosadilo da već osam godina ponavlja istu stvar.